

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ
ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

А.БАЙТҰРСЫНОВ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ Өңірлік университеті

СУЛТАНҒАЗИН ОҚУЛАРЫ

«ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУДІ ДАМУДЫҢ
ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ
КОНФЕРЕНЦИЯ

МАТЕРИАЛДАРЫ

СУЛТАНҒАЗИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

МАТЕРИАЛЫ

МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ
КОНФЕРЕНЦИИ
«АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО
ОБРАЗОВАНИЯ»

УДК 378 (094)
ББК 74.58
Қ 22

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ/ РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы – Ректоры, география ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының мүшесі; / Председатель Правления – Ректор Костанайского регионального университета имени А.Байтұрсынова, доктор географических наук, член Академии Педагогических Наук Казахстана;

Жарлыгасов Женис Бахытбекович, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің Зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор / проректор по исследованиям, инновациям и цифровизации Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова, кандидат сельскохозяйственных наук, ассоциированный профессор;

Хуснутдинова Ляйля Гельсовна, тарих ғылымдарының кандидаты, «Мәскеу политехникалық университеті» Федералды мемлекеттік автономды жоғары білім беру мекемесінің доценті, Ресей / кандидат исторических наук, доцент Федерального государственного автономного образовательного учреждения высшего образования «Московский политехнический университет», Россия;

Сухов Михаил Васильевич, техника ғылымдарының кандидаты, Оңтүстік- Орал мемлекеттік университетінің (ООМУ) доценті, Челябині, Ресей/кандидат технических наук, доцент Южно-Уральского государственного университета (ЮУрГУ), г. Челябинск, Россия;

Радченко Татьяна Александровна, жаратылыстану ғылымдарының магистрі, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедрасының меңгерушісі / магистр естественных наук, заведующая кафедрой «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Алимбаев Алибек Алпысбаевич, PhD докторы, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедрасының қауымдастырылған профессорының м.а. / доктор PhD, и.о.ассоциированного профессора кафедры «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Телегина Оксана Станиславовна, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедрасының аға оқытушысы / старший преподаватель кафедры «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова;

Шумейко Татьяна Степановна, педагогика ғылымдарының кандидаты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университетінің «Физика, математика және цифрлық технологиялар» кафедра профессорының м.а. / кандидат педагогических наук, и.о. профессора кафедры «Физики, математики и цифровых технологий» Костанайского регионального университета им. А.Байтұрсынова

Қ 22

«Қазіргі білім беруді дамытудың өзекті мәселелері»: «СҰЛТАНҒАЗИН ОҚУЛАРЫ-2023» Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның материалдары, 2023 жылдың 15 наурызы. Қостанай: А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023. – 427 б.

«Актуальные вопросы развития современного образования»: Материалы международной научно-практической конференции «СУЛТАНГАЗИНСКИЕ ЧТЕНИЯ-2023», 15 марта 2023 года. Костанай: Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023. – 427 с.

ISBN 978-601-356-257-5

«Сұлтанғазин оқулары-2023» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының «Заманауи білім беруді дамытудың өзекті мәселелері» жинағында жаратылыстану-ғылыми білім берудің мәселелері мен болашағына арналған ғылыми мақалалар жинақталған, жалпы және кәсіптік білім берудің психологиялық-педагогикалық аспектілері қарастырылған, педагогикалық білім берудің ақпараттандыру және дамытудың қазіргі тенденциялары мен технологиялары мәселелері қозғалады.

Осы жинақтың материалдары ғалымдар мен жоғары оқу орындарының оқытушыларына, магистранттар мен студенттерге пайдалы болуы мүмкін.

В сборнике Международной научно-практической конференции «Султангазинские чтения-2023» «Актуальные вопросы развития современного образования»: представлены научные статьи по проблемам и перспективам естественно-научного образования, рассматриваются психолого-педагогические аспекты общего и профессионального образования, затронуты вопросы информатизации и современных тенденций и технологий развития педагогического образования.

Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям высших учебных заведений, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-257-5

9|786013|562575|

УДК 378 (094)
ББК 74.58

© А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2023
© Костанайский региональный университет имени А.Байтұрсынова, 2023

3. Халилаева Э.Ж. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың қазіргі жағдайы.// РФПК материалдары. Ақтөбе, 2009.
4. ҚР Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Жаңа онжылдық. Жаңа экономикалық өрлеу. Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері // Егемен Қазақстан, А., 2010.
5. Мектепке дейінгі білім. Терминдер сөздігі құрастырған Виноградова Н.А т.б. Айрис пресс, 2005.
6. Отбасының «Сапалы уақыты» - мектепке дейінгі тәрбие:айлық ғылыми-әдістемелік журнал № 2009.

УДК 377.8

КӘСІБИ ПЕДАГОГТИҢ ТҰЛҒАЛЫҚ ҚАЛЫПТАСУ ПСИХОЛОГИЯСЫ

Масалимова Дидар Маулиевна, педагогика ғылымдарының магистрі, «№4 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ, директордың оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасары және география пәнінің мұғалімі, Семей қаласы Абай облысы, Қазақстан

Мамбетова Мархабат Сериковна, филология ғылымдарының магистрі, «№4 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ-ның, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, Семей қаласы Абай облысы, Қазақстан

Аңдатпа

Педагог кәсібі адамның нақты мүмкін болатын психикалық әлеуетінен асатын стресстік жағдайларға әкелетін қызмет түрлерінің біріне жатады. Мұғалімдердің жеке басының психологиялық әл-ауқаты мәселесі бүгінгі күні өзекті болып табылады. Мұғалімнің жеке басының психологиялық саулығы бұрын жеке категория ретінде зерттелмеген. Сол себепті өзіміз жұмыс жасайтын жалпы орта білім беретін мектепте кәсіби педагогтардың жеке басының психологиялық ерекшеліктері зерттеліп, сонымен қоса ұсыныстар беріліп, тұжырымдама жасалынды.

Түйінді сөздер: психологиялық әл-ауқат, мұғалімнің жеке басы, кәсіби мұғалімдер

Аннотация

Профессия педагога является одной из тех специальностей, которая подтверждена разного рода стрессам, которые влияют на его психологическое состояние учителей является на сегодняшний день актуальной проблемой. Раньше не было никаких исследований в области личного психологического здоровья учителя. Исхода из этих причин, мы выявили и исследовали психологические особенности наших педагогов. Были разработаны рекомендации и сделано заключение по работе со стрессами и укреплению психологического здоровья педагогов.

Ключевые слова: психологическое благополучие, личность учителя, профессиональные педагоги

Abstract

The profession of a teacher refers to one of the types of activities that lead to stressful situations that exceed the real possible mental potential of a person. The problem of psychological well-being of the personality of teachers is relevant today. The psychological well-being of the teacher's personality has not been studied as a separate category before. Therefore, in the secondary school where we work, the psychological characteristics of the personality of professional teachers are studied, as well as recommendations are given and a concept is developed.

Keywords: psychological well-being, teacher's personality, professional teachers

Елімізде болып жатқан әр түрлі бағыттағы өзгерістер егеменді еліміз жаңа ХХІ ғасырдың табалдырығын аттап, білім беру жүйесін дамытуда біршама табыстарға қол жеткізуде. Жаңа ғасыр бәсеке ғасыры болғандықтан, әсіресе болашағымыз ұрпақ тәрбиесімен айналысатын болашақ маманның педагогикалық-психологиялық даму ерекшеліктерін қалыптастыру қоғамның өзекті мәселелерінің бірі болмақ.

Педагог кәсібі адамның нақты мүмкін болатын психикалық әлеуетінен асатын стресстік жағдайларға әкелетін қызмет түрлерінің біріне жатады. Шиеленіс дәрежесі бойынша мұғалімдерде үнемі болып тұратын стресс басқа кәсіп өкілдеріне қарағанда көбірек. Сонымен қатар, олар тек ұзақ емес, сонымен қатар мұғалімдерге де, балаларға да қауіп төндіреді. Мұғалімнің физикалық және психикалық әл-ауқаты оқушылардың денсаулығының қажетті шарты болып табылады. Мұғалім мамандығының өзі тұлғааралық қарым-қатынастың қарқындылығымен және оларға жоғары эмоционалды қатысумен байланысты. Сондықтан мұғалімдердің жеке басының психологиялық әл-ауқаты мәселесі бүгінгі күні өзекті болып табылады. Мұғалімнің жеке басының психологиялық саулығы бұрын жеке категория ретінде зерттелмеген.

Кәсіби педагогтардың жеке басының психологиялық ерекшеліктері. Психологиялық тұрғыдан қолайсыз мұғалім оқушыға қажетті көңіл-күй деңгейін, жеке көзқарасты қамтамасыз ете алмайды. Ол оқушылардың денсаулық мәдениетін тәрбиелеумен айналыса алмайды, өйткені бұл жұмыста жеке үлгі қажет. Психологиялық денсаулықтың жағымсыздығы, мұғалімнің жеке басының бұрмалануы, эмоционалды күйзеліс синдромының пайда болуы оқушылардың денсаулығына тікелей әсер етеді.

Кәсіби педагогикалық іс-әрекеттің мәдениетін арттыру процесінде жас ерекшеліктерін ескеру қажет. Орта жастағы адамдарда ең бастысы-жеке өмірге деген қажеттілік. Қажеттіліктер иерархиясының жоғарғы жағында физикалық және психологиялық денсаулыққа, таза ар-ожданға, материалдық әл-ауқатқа, қауіп-қатерден және айырылудан қорғауға деген қажеттілік бар. Ең маңыздысы өзін-өзі реттеу және өзін-өзі дамыту, жұмысқа қанағаттану қажеттіліктері. Бұл жаста жеке және отбасылық әл-ауқат, денсаулық, ішкі тыныштық пен тепе-теңдік қажеттіліктері басым болады. Кәсіби және қоғамдық қызметке қажеттілік екінші орында. А.С.Баранованың айтуынша[4], «кәсіби-педагогикалық мәдениет маманның өз бетінше жұмыс істеу, қоршаған ортаны басқару, жеке өсуге ұмтылу, басқалармен жағымды қарым-қатынас орната білу қабілеттерін қамтиды, бұл психологиялық әл-ауқаттың құрамдас бөлігі болып табылады. Жоғары автономиясы бар адам тәуелсіз бола алады, ол өз пікірін білуден қорықпайды және оның көпшілік пікіріне қарсы тұра алады, стандартты емес ойлау мен мінез-құлыққа ие бола алады, өзін өзі бағалайды. Автономияның жеткілікті деңгейінің болмауы басқалардың пікіріне тәуелділікке әкеледі.

Кәсіби қызмет контекстінде мұғалімнің психологиялық мәдениетінің артуы оның ікемділігі мен қазіргі білім берудің, экономикадағы, саясаттағы және мәдениеттегі үнемі өзгеріп отыратын жағдайға бейімделуге дайындығын анықтайды. Мұғалім өзінің кәсіби қызметін жоғары деңгейде игеріп, оны жақсарту және практикалық қайта құру тақырыбына айналдыруы керек. Оқыту мен кәсіби қайта даярлауда белсенділік тәсілін қолдану арқылы психологиялық мәдениетті арттыру белсенділікті көрсету қажеттілігін дамытуға, педагогикалық өзара әрекеттесуді ұйымдастыруда тәуелсіздікті дамытуға көмектеседі». Мұғалімнің психологиялық әл-ауқатының факторларын зерттеу, И.А.Гидарян[17] атап өткендей, жеке және кәсіби өзін-өзі дамытудың өзара байланысын, сондай-ақ психологиялық мәдениет контекстіндегі жеке тұлға мен кәсіби дамудың бөлінбейтіндігін анықтайды [17]».

И.В.Дубровина [16] «тұлғаның психологиялық мәдениеті өзін өмірдің, іс-әрекеттің, өзара қарым-қатынастың субъектісі ретінде түсінуді білдіреді. Осыған байланысты Мұғалімнің психологиялық-педагогикалық білімі оның өзін кәсіби өзін-өзі дамыту субъектісі ретінде түсінуіне ықпал етуі керек екені даусыз. Осылайша, мұғалім білім беру ортасындағы басты тұлға болып табылады, ол студенттермен, әріптестермен, әкімшілікпен және ата-аналармен психологиялық жағымды қарым-қатынас жасайды. Мұғалімнің жеке басының психологиялық әл-ауқаты көбінесе оқу процесінің психологиялық атмосферасына сәйкес келеді». Мұғалімнің жеке басының психологиялық әл-ауқатының қасиеттері эмоционалды күйзелістің алдын алу және мұғалімнің жеке басының психологиялық әл-ауқатын арттыру мақсатында мұғалімдерді психологиялық қолдау мен қолдаудың бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Кәсіби педагогтың тұлғалық қалыптасу психологиясын зерттеу бағытында эксперименттік жұмыс жалпы білім беретін орта мектептің педагогикалық ұжымына жүргізілді. Эксперименттік жұмысқа 70 респондент қатысты.

Педагогтың тұлғалық қалыптасу психологиясы келесі бағыттар бойынша зерттелді:

- Мінез-құлық ерекшеліктері;
- Эмоционалды ұстамдылығы;
- Стресске төзімділік;
- Кәсіби мотивация.

Бұл бағыттар негізінде келесі зерттеу әдістері жүргізілді:

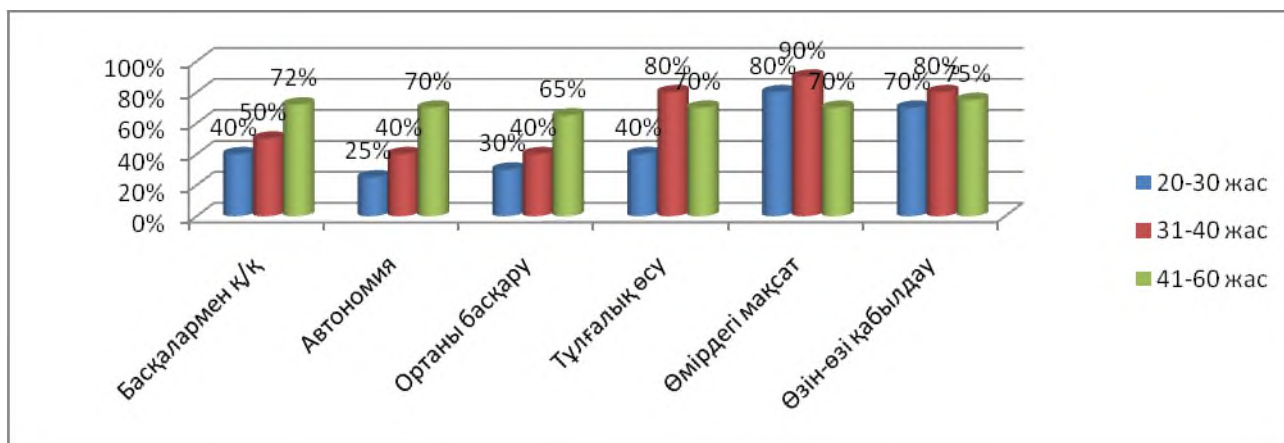
Әдістеме №1 К.Рифф бойынша «Кәсіби қызметтегі кезіндегі психологиялық ерекшеліктер»

Мақсаты: педагогтардың кәсіби қызметі кезіндегі психологиялық жағдайын анықтау.

Әдістеменің нәтижесі бойынша пайыздық көрсеткіштер келесі шкалармен сәйкестілікке ие болды:

"Басқалармен оң қарым-қатынас" шкаласы бойынша 20-30 жас аралығында 40%, 31-40 жас аралығы 50%, алған педагогтардың басқалармен сенімді қарым-қатынасы шектеулі: олар ашық, жарқын мінезді болу және басқаларға қамқорлық жасау қиынға соғады, тұлғааралық қарым-қатынаста, әдетте, олар оқшауланған және ашуланған болып келеді басқалармен маңызды байланыстарды сақтау үшін ортақ келісімге келгісі келмейтін тұлғалар болып келеді. 41-60 жас аралығы 72% көрсеткен педагогтар басқалармен қанағаттанарлық, сенімді қарым-қатынаста болады; басқалардың әл-ауқатына қамқорлық жасайды; жанашырлық таныта алады, сүйіспеншілік пен жақын қарым-қатынасқа жол береді; адами қатынастар өзара жеңілдіктерге негізделетінін түсінеді.

Диаграмма-1

"Автономия" шкаласы. 41-60 жас 70% педагогтар бұл шкала бойынша жоғары балл алған респонденттер болды, олар өздерін еркін және тәуелсіз, қоғамның белгілі бір жолмен ойлауға және әрекет етуге талпыныстарына қарсы тұра алатын ретінде сипаттайды; өзінің мінез-құлқын дербес реттейді; өзін жеке критерийлерге сәйкес бағалайды. 20-30 жас 25% және 31-40 жас 40% алған педагогтар басқалардың пікірі мен бағалауына байланысты; маңызды шешімдер қабылдау кезінде ол басқалардың пікіріне сүйенеді; қоғамның белгілі бір жолмен ойлауға және әрекет етуге деген ұмтылыстары бар.

"Ортаны басқару" шкаласы. 41-60 жас 65% педагогтардың қоршаған ортаны басқаруда күш пен құзыретке ие, барлық сыртқы әрекеттерді бақылайды, ұсынылған мүмкіндіктерді тиімді пайдаланады, жеке қажеттіліктерді қанағаттандыруға және мақсаттарға қол жеткізуге қолайлы жағдайлар мен жағдайларды алуға немесе жасауға қабілетті. 20-30 жас 30% және 31-40 жас 40% алған респонденттер күнделікті іс-әрекетті ұйымдастыруда қиындықтар туындаған, қалыптасқан жағдайларды өзгертуге немесе жақсартуға қабілетсіз сезінетін, ұсынылған мүмкіндіктерге ұқыпсыз қарайтын, айналасында болып жатқан жағдайды мән бермейтін педагогтар ретінде сипаттайды.

"Тұлғалық өсу" шкаласы. 31-40 жас 80% және 41-60 жас 70% алған педагогтар ең жоғары ұпайға ие - үздіксіз даму сезіміне ие, өзін "өсіп келе жатқан" және өзін-өзі жүзеге асыратын, жаңа тәжірибеге ашық, өзінің әлеуетін іске асыру сезімін сезінеді, уақыт өте келе өзін және іс-әрекетін жақсартуды бақылайды; өзінің білімі мен жетістіктеріне сәйкес өзгереді. 20-30 жас 40% алған респонденттер - өзінің дамуының жоқтығын түсінеді, өзін-өзі жетілдіру немесе өзін-өзі тану сезімін сезінбейді, зеріктіреді және өмірге қызығушылық танытпайды, жаңа қарым-қатынас орнатуға немесе өзінің мінез-құлқын өзгертуге қабілетсіздігін сезінеді.

"Өмірдегі мақсат" шкаласы. 20-30 жас 90% және 31-40 жас 80%, 41-60 жас 70% жинаған педагогтар өмірде мақсатқа ие және бағдарлау сезімі бар; өткен және қазіргі өмірдің мағынасы бар деп санайды; өмірдегі мақсаттың қайнар көзі болып табылатын сенімдерді ұстанады; өмірге деген ниеті мен мақсаттары бар.

"Өзін-өзі қабылдау" шкаласы. 20-30 жас 70% және 31-40 жас 80%, 41-60 жас 75% педагогтар өзіне оң көзқараспен қарайды, оның әр түрлі жақтарын, оның ішінде жақсы және жаман қасиеттерді білетін және қабылдаған, өткенін оң бағалайтын адам ретінде сипаттайды.

Әдістеме №2 «Мұғалімнің психологиялық портреті» әдістемесі

(авторлар: З. В. Резапкина, Г.В. Резапкина)

"Мұғалімнің психологиялық портреті" әдістемесі көпжылдық тәжірибеден өткізілген және педагогтің кәсіби қызметіндегі психологиялық күйін анықтауға бағытталған. Әдістеменің ерекшелігі әр берілген шкала 3 нұсқаға сай өңделеді, яғни респонденттер нақты бір нұсқаға ие болады. Берілген жауаптарды өңдеу барысында педагогтардың жеке психологиялық портреттері көрініс табады.

Мұғалімнің тиімді жұмысына қажетті қасиеттерді қорытындылай келе, біз мыналарды бөлеміз:

1. Әр оқушыны қабылдау, оны тұлға ретінде тану және құрметтеу.
2. Қауіпсіз психоэмоционалды жағдай, тепе-теңдік, сенімділік.
3. Өзін-өзі жағымды қабылдау.
4. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту, икемділік, мінез-құлықтың өздігінен жүруі.
5. Жауапкершілік.

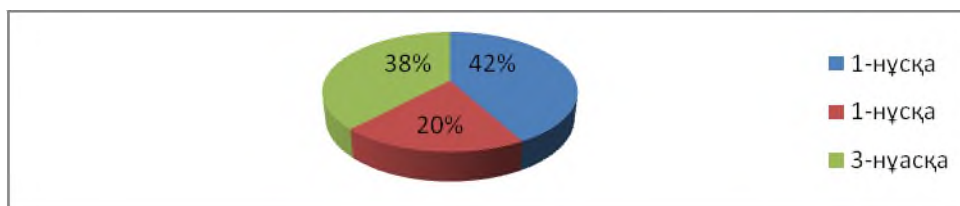
Әдістеме мақсаты: мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі психологиялық портретін анықтау

Әдістеме шкалалары бойынша ортақ көрсеткіштер. Кесте-1

Шкалалар	Нұсқалар		
	1 жоғары	2 орташа	3 төмен
Басым құндылықтар	42%	20%	38%
Эмоционалды көңіл-күй	15%	3%	82%
Өзін-өзі бағалау	60%	15%	25%
Оқыту стилі	73%	15%	12%

I. Басым құндылықтар мұғалімнің кәсіби маңызды қасиеттері-балаларға деген сүйіспеншілік, түсінуге және көмектесуге деген ұмтылыс.

Диаграмма-2

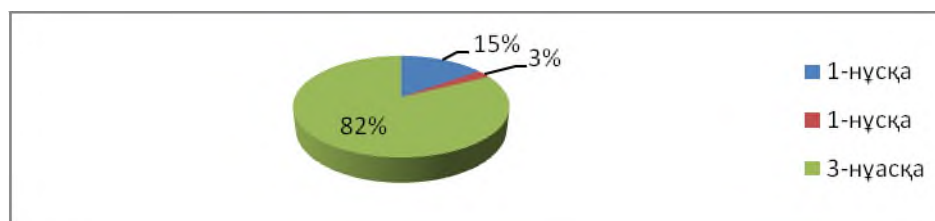
1 нұсқа бойынша 42% мұғалімдердің іс-әрекетінде гуманистік бағыт анықталды. Олар келесі сипатқа ие: оқушылардың мүдделері мен проблемаларына жақын; қарым-қатынас барысында оқушыны жақсы қабылдайды. Бұл педагогтарды оқушылар жақсы қабылдайды және сабақта өздерін жайлы сезінеді. Осымен қатар қолайлы эмоционалды орта үшін жағымды ахуал жасайды және мұғалімнің де, оқушының да психикалық денсаулығын сақтай білетін мұғалімдер.

2 нұсқа бойынша 20% мұғалімнің әріптестерімен қарым-қатынасының ерекше маңыздылығын, олардың пікіріне назар аударуды білдіреді, бұл көбінесе өзін-өзі бағалаудың төмендігімен түсіндіріледі. Бұл мұғалімдер әдетте оқушының ішкі әлеміне онша қызығушылық танытпайды және оқушыларда бұл нұсқада таңдалған педагогтармен қарым-қатынаста өздерін жайсыз сезінеді.

3 нұсқа бойынша 38% мұғалімнің тәжірибелік мәселелерге шоғырлануы туралы айтады. Әріптестермен және оқушылармен қарым-қатынаста мұндай мұғалімдердің ұстамдылығы, мәселеге шешім таба білу әрекеті мен қатар оларда қолайсыз психоэмоционалды жағдай пайда болуы да көрінеді. Осымен қатар бұл педагогтардың қызығушылық шеңбері тек кәсіби педагогикалық мәселелермен ғана шектелмейді, олар өздерінің мүмкіндіктерін мектептегі педагогикалық тәжірибеде ғана емес басқада салада жүзеге асырады.

II. Эмоционалды көңіл-күй бұл шкала сипаттамасы мұғалімдердің мінез-құлқы мен қабылдау ерекшеліктері көбінесе оның жүйке жүйесінің күйіне байланысты болатын белгілерді көрсетеді. Жұмыс барсында берілетін ақпараттар эмоционалды жайсыздықтарға әкелуін және бұл мінез-құлық әрекетінде айқын көріністер береді, бұл денсаулыққа қатысты қиындықтарды да туғызады.

Диаграмма-3

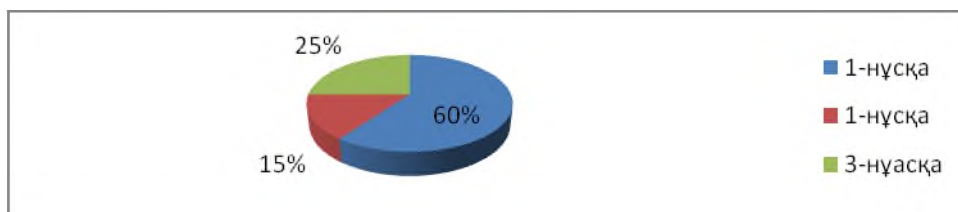
Бірінші нұсқаның 15% басым болуы мұғалімнің дисфункционалды психоэмоционалды жағдайын көрсетеді. Оның негізгі белгілері: тітіркендіргіш факторларға жедел реакция; эмоционалды тұрақтылықтың төмендігі; мазасыздыққа бейімділік; әлеуметтік бейімделу қиындықтары; психосоматикалық симптомдардың болуы.

Екінші нұсқа бойынша 3% басым болуы немесе жауаптардың барлық үш нұсқасының тең болуы мұғалімнің психоэмоционалды жағдайының тұрақсыздығын болжайды. Әдетте, тұрақсыз психоэмоционалды жағдай олардың әртүрлі комбинацияларында үш фактормен анықталады: жүйке жүйесінің туа біткен жоғары сезімталдығы; жағдайлардың қолайсыз үйлесуі; туындаған жағдайларға реакцияны анықтайтын жеке ерекшеліктер.

Үшінші нұсқасында 82% басым болуы мұғалімнің тиімділігін анықтайтын, төтенше жағдайларда өзін-өзі ұстамауға және дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік беретін психоэмоционалды жағдайды көрсетеді. Эмоционалды тұрақтылық, болжамдылық және мұғалімнің өнімділігі ұжымдағы психологиялық климатқа пайдалы әсер етеді, егер сыртқы әл-ауқат пен тепе-теңдіктің артында басқа проблемалар болмаса және адам қандай да бір себептермен өзінің шынайы жағдайын жасырса көрніс беретін шкала болып келеді.

III.Өзін-өзі бағалау немесе өзін-өзі қабылдау - бұл адамның өз-өзін, мүмкіндіктерін, қасиеттерін және басқа адамдар арасындағы орнын бағалау. Мұғалімнің оқыту принциптері туралы идеялары, оның барлық "жеке педагогикалық философиясы" көбінесе оның өзін-өзі бағалауымен анықталады.

Диаграмма-4

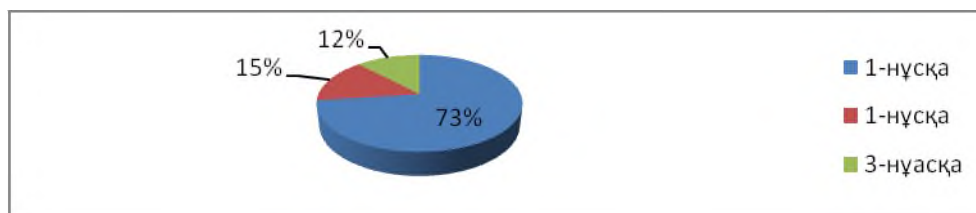
Бірінші нұсқа бойынша 60% көрсеткен педагогтардың артықшылығы өз мүмкіндіктерін толық іске асыратын адамға тән оң өзін-өзі қабылдау туралы айтады. Позитивті өзін-өзі қабылдайтын мұғалімдерге сабақта жанды қарым-қатынас атмосферасын құрушы, оқушылармен қарым-қатынас жасауда және оларға психологиялық қолдау көрсету олар үшін оңай. Бұл мұғалімдер адамдарға сенеді және олардан дұшпандық емес, достық күтеді; оқушыны әрқашан құрметке лайық тұлға ретінде қабылдайды. Бұл мұғалімдер оқушылардың тұлғалық дамуына мүмкіндік жасай білуде ерекшеленеді.

Екінші нұсқа бойынша 15% көрсеткен педагогтардың тұрақсыз өзін-өзі бағалауының бар екендігін көрсетеді. Дегенмен кәсіби қызметіндегі үйлесімділік, жағымды эмоционалды жағдайлар бұл педагогтардың шығармашылық өсуіне үлкен әсерін тигізеді. Осы жағдайлар мұғалімнің өсуіне, өзін-өзі сенімді,еркін сезініне әкеледі. Ал өз іс-әрекетін жүзеге асыра алмаған жағдайда бұл мұғалімдердің өзін-өзі бағалауы жылдам төмендейді осымен қатар кәсіби және өмірлік мәселелерді шешуде қиналады.

Үшінші нұсқа бойынша 25% көрсеткен педагогтардың өзін-өзі қабылдуы теріс екендігі көрсетіледі. Мұндай адамға басқалармен еркін қарым-қатынас жасау қиын. Ол басқа адамның жеке басының ерекшеліктерін өзінің жеке қасиеттерімен бірдей теңестіруге бейім. Сондықтан мұндай мұғалім көбінесе оқушылардың өзін-өзі бағалауын арттыруға тырысады. Оқытудың бейресми стиліне көшу, одан үлкен зияткерлік, эмоционалды және моральдық шиеленісті талап етеді, осалдықтарды ашады бірақ мұғалімнің өзінің ішкі тепе-теңдігіне қауіп төндіреді.

IV. Оқыту стилінің қалыптасуына бірқатар факторлар әсер етеді: жеке ерекшеліктер, өмірлік көзқарастар, тәжірибе. Оқыту стилі мұғалімнің тиімділігіне ықпал етуі немесе мұғалімнің кәсіби міндеттерін орындауын қиындатуы мүмкін.

Диаграмма-5

Бірінші нұсқа бойынша 73% көрсеткен мұғалімдердің іс-әрекетінің демократиялық стилі туралы айтады. Мұғалім оқушыларға өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндік береді, олардың пікірлерін тыңдайды, пікірлердің тәуелсіздігін қолдайды, оқушылардың үлгерімін ғана емес, сонымен бірге жеке қасиеттерін де ескереді. Әсер етудің негізгі әдістері: ынталандыру, кеңес беру, сұрау. Мұғалім өз кәсібіне қанағаттанушылықты, икемділікті, өзін және басқаларды қабылдаудың жоғары дәрежесін, қарым-қатынаста ашықтық пен табиғилықты, оқытудың тиімділігіне ықпал ететін достық қарым-қатынасты көрсетеді.

Екінші нұсқа бойынша 15%-ға басым болуы мұғалімнің іс-әрекетінің "әдепсіз" стилінің ерекшеліктерін көрсетеді. Мұндай мұғалім шешім қабылдаудан бас тартады, бастаманы оқушыларға, әріптестерге, ата-аналарға береді. Оқушылардың іс-әрекетін ұйымдастыру және бақылау жүйесіз

жүзеге асырылады, қиын педагогикалық жағдайларда ол оқушылардың белгілі бір тәуелділік сезімін сезініп, алға қадам басып шешім қабылдай алмайтындығын көрсетеді. Бұл мұғалімдердің көпшілігі өзін-өзі бағалаудың төмендігімен, кәсібилігінде алаңдаушылық пен сенімсіздік сезімімен, жұмысына қанағаттанбауымен сипатталады.

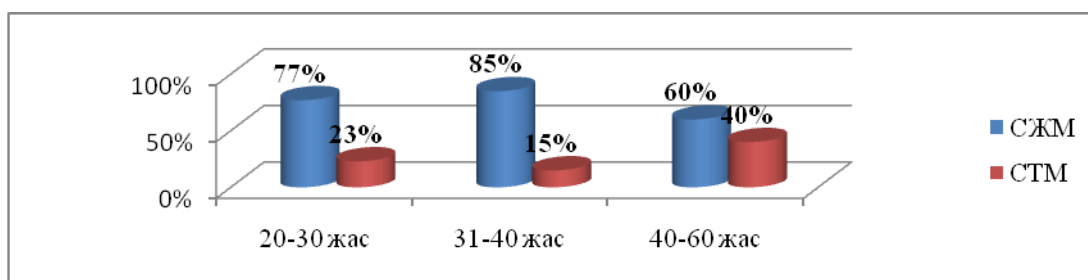
Үшінші нұсқаның 12%-ға басым болуы мұғалімнің қызметіндегі авторитарлық тенденциялар туралы айтады. Мұғалім өз құқықтарын, әдетте, балалардың пікірлері мен нақты жағдайға қарамай басымдық танытады. Әсер етудің негізгі әдістері-бұйрық, нұсқаулық. Бұл мұғалімдер көптеген оқушылардың жұмысына үлкен назар аударады және ол "мықты мұғалім" деген атаққа ие болуы мүмкін. Бірақ оның сабақтарында балалар өздерін ыңғайсыз сезінеді және басым бөлігі белсенділік пен тәуелсіздік көрсетпейді.

Әдістеме №3 "Кәсіби қызметтің мотивациясын зерттеу әдістемесі"

(К.Замфир, модификация А. Реана).

Бұл әдістеме педагогтарға бағытталған, олардың ІМ-ішкі мотивациясының СЖМ-сыртқы жағымды немесе СТМ-сыртқы теріс мотивация болуын көрсетеді. Мұнда ішкі мотивацияны зерттеу арқылы оның жағымды не теріс екендігі анықталады. Бұл әдістемені жүргізу барысында педагогтардың кәсіби іс-әрекетіндегі тәжірибесі, жасерекшелігі ескерілуі қажет.

Диаграмма-6

Әдістеме нәтижесін өңдеу барысында СТМ – таңдаған педагогтардың басым көпшілігі эмоционалды қажыған және өз кәсіби іс-әрекетіне қанағаттанбайтын мамандар екендігі байқалды, олардың психологиялық портреттеріндегі жауаптарының кері болуы бұл әдістемеді де сәйкестік тапты.

Жағымды және теріс мотивация көрсеткен мұғалімдер жасерекшеліктеріне байланысты бөлінді.

Кесте-2

СЖМ			СТМ		
20-30 жас	31-40 жас	40-60 жас	20-30 жас	31-40 жас	40-60 жас
70%	85%	60%	23%	15%	40%

Әдістеме нәтижелері бойынша 15-25% ды құраған педагогтардың кәсіби қалыптасуындағы психологиялық жағдайлары төмен және теріс мотивациялары бар екендігі анықталды, бұл жас ерекшеліктері бойынша 20-40 жас аралығындағы мұғалімдерде анық көрсеткіштерге ие болды.

Жүргізілген үш әдістеме бойынша бұл жас ерекшеліктердің жауап нәтижелері бір-біріне сай, яғни өзін-өзі қабылдауы тұрақсыз мұғалімдердің психологиялық күйі мен теріс мотивацияларының бар екендігі анықталды. эмперикалық эксперимент нәтижелерін негізге ала отырып кәсіби қызметтеріндегі психологиялық жағдайларына эмоционалды қолдау көрсету мақсатында арнайы бағдарлама әзірленіп, ондағы ұсыныстар мен видео роликтер педагогтарға ватсап жиелісі арқылы таратылды және zoom платформасы арқылы семинар-тренинг жүргізілді.

Психологиялық әдебиеттерді зерттеу және теориялық талдаудан кейін біз білім беру мекемесі әкімшілігінің мұғалімдердің жеке басының психологиялық әл-ауқатын сақтау бойынша ұсыныстарын жасадық:

1) сынып жетекшілерінің штатын әдістемелік бірлестіктер мен пән мұғалімдерінің басшыларынан бөлек бөлу. Сынып жетекшісінің міндеттері кең: оқушылардың жеке істерін және тәрбие жұмысының жоспарын ресімдеуден бастап, оқушымен жеке жұмыс жасауға және ата-аналармен кездесуге дейін. Сонымен қатар, мұғалім күніне бірнеше сабақ өткізеді, дәптерлерді тексереді, журнал мен пәндердің оқу жоспарларын толтырады. Мұғалім жұмысының үлкен көлеміне байланысты демалуға, жеке уақытына уақыт жетіспейді, шаршау, тітіркену жиналады, шамадан тыс жұмыс пайда болады. Сынып жетекшісінің пән мұғалімінен рөлдерін ажырату мұғалімге жұмыс уақытын дұрыс бөлуге және отбасы мен өзін-өзі тәрбиелеуге көп көңіл бөлуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, әдістемелік бірлестіктердің басшыларын сынып басшылығымен жүктемеңіз. Әдістемелік

бірлестіктің жетекшісі көлемді жұмыс атқарады: жиналыстар өткізеді, әдістемелік бірлестіктерге қатысушылардың сабақтарына талдау жасайды, есеп береді. Сондықтан оған керемет басшылық берудің қажеті жоқ, әйтпесе ол өз қызметін сапалы орындауға уақыт болмайды;

2) педагогтердің білім беру мекемесінің оқу-тәрбие процесін жобалауға қатысуы. Бір жылға арналған оқу жоспарын, сондай-ақ оқушылардың бос уақытын бекіту кезінде пән оқушылары мен сынып жетекшілеріне кеңес алу үшін хабарласыңыз. Пән мұғалімдері өз пәндерін жақсы біледі, өйткені оқушыларды оқыту - олардың негізгі қызметі. Олар мектеп әкімшілігіне оқу бағдарламасын таңдауға, элективті сабақтар мен үйірмелерді бөлуге көмектеседі. Сынып жетекшілері оқушылардың бос уақытын әр түрлі өткізуге көмектеседі: олар өз оқушыларының қызығушылықтары мен бейімділіктерін жақсы біледі;

3) педагогикалық ұжымның жоғары кәсіби деңгейі. Жалпы білім беру мекемелеріне педагогтерді кәсіби іріктеуді жүргізу;

4) білім беру мекемесі басшысының өз өкілеттіктерінің бір бөлігін беруі. Көшбасшы - бұл көптеген дағдылар мен үлкен тәжірибеге ие адам. Ол нұсқауларды сауатты түрде таратып қана қоймай, оларды өз бетінше орындай алады. Алайда, менеджерлердің ең үлкен қателіктерінің бірі-олар қызметкерлердің бастамасын күтпей-ақ, барлық жұмысты өз бетінше орындауға тырысады. Персоналды тиімді басқару-бұл бәрін өзіңіз жасай білу емес, ұжымдық команда құру мүмкіндігі;

5) білім беру мекемесі басшысының басқару қызметінде Жұмысты жоспарлаудың қазіргі заманғы құралдарын пайдалануы. Мектеп қызметін жоспарлаудың заманауи әдістерін қолдану өз жұмысын тез және тиімді орындауға, әкімшіліктің тапсырмаларын ұмытпауға, жұмысты уақытында және уақытында орындауға мүмкіндік береді. Бұл жұмысқа мектеп бағдарламашысы мен психологты тарту ұсынылады;

6) Білім беру мекемесінде педагогикалық ұжымда қолайлы психологиялық климат үшін жағдай жасау. Персоналды басқару материалдық әсердің дамыған жүйесі арқылы жүзеге асырылады. Материалдық ынталандыру ақшалай айыппұлдарға қарағанда жемісті жұмыс істейді. Моральдық көтермелеу (грамота, Құрмет тақтасы, қызметкерлердің жұмысына құрмет көрсетудің басқа тәсілі) материалдық жағынан жоғары бағаланады. Мұндай шаралар командаға қолайлы жұмыс жағдайларын, жағымды көзқарасты қамтамасыз етеді және тіпті мінезіне қарама-қарсы адамдарды біріктіре алады. Көптеген директорлар ұжымдағы психологиялық климат ұйымдағы басты нәрсе деп санайды;

7) білім беру мекемесінің педагогикалық ұжымының әрбір мүшесіне жеке көзқарас. Әр қызметкерге жеке қарау керек және оның қабілеттеріне байланысты талаптар қою керек. Біреуі әкімшілік жұмысты жеңілдетеді, ал басқалары белсенді және отырмайды. Бірақ екеуі де әртүрлі еңбек функцияларын қажет етеді;

8) білім беру мекемесінің ұжымын біріктіруге бағытталған іс-шараларды өткізу. Мамандар тобын басқарудағы басты рөлді басшының барлығын бір мақсатқа жетуге бағыттау мүмкіндігі атқарады. Корпоративті тренингтер, оқу семинарлары – кез-келген жиналыстар командаға тұтастық сезімін беру үшін пайдалы болады. Ұжымның әрбір мүшесі ортақ мақсатқа қол жеткізуде жеке пайдасын көруі тиіс. Осылайша, білім беру мекемесінің ұжымын басқарудағы көшбасшының қызметі басты міндетті анықтайды-адамдарды жұмысқа біріктіру. Әр адамның еңбегін бағалаңыз және команданың жетістіктерін мадақтаңыз.

9) білім беру мекемесінің әкімшілігін педагогикалық ұжымдағы жанжалды жағдайларды шешудің сындарлы тәсілдеріне оқыту. Персоналды басқару саласындағы менеджердің көп уақытын өндірістік қақтығыстар алады. Оларды әділ шешуді үйрену керек. Және ешқандай жағдайда оларды назардан тыс қалдырмаңыз. Жанжал-бұл бір нәрсенің дұрыс емес екендігінің белгісі: қызметкерлердің қарым-қатынасында, олардың жұмысын ұйымдастыру жүйесінде, бүкіл компанияның қызметінде. Қарама-қайшылықтардың екі көзқарасын да ашық тындап, тұжырымдарға асықпау керек.

Қорытындылай келе келесі тұжырымдар алынды:

1) біздің зерттеуіміздің гипотезасы толығымен расталды. Кәсіби қызметке деген көзқарас мұғалімдердің жеке басының психологиялық әл-ауқатының шарты болып табылады.

2) кәсіби қызметке оң көзқарасты қалыптастыруға бағытталған педагогтер үшін дамытушы бағдарламаны іске асыру педагогтердің жеке басының психологиялық салауаттылығын сақтау үшін қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Педагог білім беру ортасындағы басты тұлға, әріптестермен, әкімшілікпен және ата-аналармен психологиялық жағымды қарым-қатынас жасайды. Педагогтің жеке басының психологиялық жағдайы көбінесе оқу процесінің психологиялық атмосферасына сәйкес келеді. Педагогтің жеке басының психологиялық әл-ауқатының қасиеттері эмоционалды күйзелістің алдын алу және мұғалімнің жеке басының психологиялық жағдайын арттыру мақсатында мұғалімдерді психологиялық қолдау мен қолдаудың бағыттарын анықтауға мүмкіндік береді.

Біз білім беру ұйымы әкімшілігінің ұсынымдары мен дамыту бағдарламасын әзірледік, олар педагогтарға одан әрі психологиялық қолдау көрсету үшін педагог-психологқа берілді. Біздің зерттеуіміздің гипотезасы толығымен расталды. Кәсіби қызметке деген көзқарас мұғалімдердің жеке

басының психологиялық әл-ауқатының шарты болып табылады: жеке тұлғаның психологиялық әл-ауқатының жоғары деңгейі бар мұғалімдер кәсіби қызметке деген көзқарастың жеке тұлғаның гуманистік бағыты, кәсіби іс-әрекеттің ішкі мотивациясы, еңбек тартымдылығының жоғары деңгейі, жұмысқа қанағаттанудың жоғары деңгейі және педагогикалық іс-әрекеттегі гуманистік орталықтану сияқты көрсеткіштерімен сипатталады.

Жұмыс нәтижелері мұғалімдердің жеке басының психологиялық саулығы мәселесін және олардың кәсіби қызметке деген көзқарасын зерттеу осы зерттеумен шектелмейді деп айтуға мүмкіндік береді. Әр түрлі кәсіби тәжірибесі бар мұғалімдердің жеке басының психологиялық әл-ауқатының ерекшеліктерін зерттеу, сондай-ақ мұғалімдердің жеке басының психологиялық әл-ауқатын сақтауға ықпал ететін басқа жағдайларды анықтау перспективалы болып табылады.

УДК 1.159.9

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Мехова Анастасия Ивановна, учитель начальных классов, заместитель директора по ИКТ, КГУ "Школа-гимназия № 5 "а" Отдела образования города Костаная" управления образования акимата костанайской области, г.Костанай, Казахстан, E-mail: mehova-anastacia@yandex.kz

Туркестанова Алмагуль Сайлауна, заместитель директора по УВР, КГУ "Школа-гимназия № 5 "а" Отдела образования города Костаная" управления образования акимата костанайской области, г.Костанай, Казахстан

Маленко Елена Анатольевна, заместитель директора по ВР, КГУ "Школа-гимназия № 5 "а" Отдела образования города Костаная" управления образования акимата костанайской области, г.Костанай, Казахстан

Аңдатпа

Өзектілігі: мақалада жобалық қызметінің түрлері мен оларды қолдану, жобалық технологиясын қолдану арқылы оқытудағы бастауыш сыныптар оқушыларының психологиялық ерекшеліктері, құзіреттілігі қарастырылған... «...жобалық оқытуда оқушылар жағы марапат алады және шынайы үйренуді күшейтеді, өзін-өзі бағалау үрдісінде субъективті саланы кеңейтеді...» В.Гузеев «Адам ой мен іс-қимыл үшін жаратылған», - деген екен ежелгі данышпандар. Оқушылардың жобалық қызметі ол – сабақ пен шеберлік, теория мен тәжірибесі арасындағы байланыстың қажеттілік саласы. Жалпы айтқанда, бізді қоршаған ортадағы өмір бұл – танымдық үрдісте жасалатын шығармашылық зертхана. Мақсаты: жобалық қызмет құралымен бастауыш сыныптар оқушыларының оқу белсенділігін және шығармашылық қабілетті дамытуға педагогикалық жағдай жасау кешенін анықтау.

Түйінді сөздер: жобалық қызмет, оқытудың әмбебап іс-қимылдары, жобалық қызмет субъектісі.

Аннотация

Актуальность. В статье рассматриваются виды проектной деятельности и их использование, психологические особенности младших школьников, компетенции, формируемые посредством использования технологии проектного обучения.. «... Проектное обучение поощряет и усиливает истинное учение со стороны учеников, расширяет сферу субъективности в процессе самоопределения, творчества и конкретного участия ...» В. Гузеев «Человек рожден для мысли и действия», - говорили древние мудрецы. Проектная деятельность учащихся – сфера, где необходим союз между знаниями и умениями, теорией и практикой. Образно говоря, окружающая жизнь – это творческая лаборатория, в которой происходит процесс познания. Цель. Определить комплекс педагогических условий развития творческих способностей и учебной активности учащихся начальных классов посредством проектной деятельности.

Ключевые слова: проектная деятельность, универсальные учебные действия, субъекты проектной деятельности.

Abstract

Relevance.Goal.In this article, the types of the project activities and their usage are studied. Psychological peculiarities of primary pupils, competencies which are formed by using of project training's technologies are also studied. "Project training encourages and amplifies the pupils' true studying, expands the scope of subjectivity in a process of self-determination, creativity and specific participation..." said V. Guzeev Ancient sapiens say "Man is born for thought and action." The project activity of pupils is a sphere where skills and knowledge's union, practice and theory are needed. We may say that life around is creative laboratory where the process of cognition is held.

Keywords: project activity, universal learning activities, the subjects of the project activities.